

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА НОРМАЛЬНОЇ ТА ПАТОЛОГІЧНОЇ КЛІНІЧНОЇ АНАТОМІЇ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
В.о. проректора
з науково-педагогічної роботи,
д.м.н., проф. Світлана КОТЮЖИНСЬКА
«01» вересня 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський) за спеціальністю 222

«Медицина»,

228 «Педіатрія»

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність: 14.03.02 Патологічна анатомія

Освітньо-професійна програма: Медицина

Одеса 2022

Робочу програму складено на основі освітньо-професійної програми «Медицина», підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 222 «Медицина» галузі знань 22 «Охорона здоров'я».

Розробник:
професор кафедри, д.м.н., професор Варвара СИТНИКОВА

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри нормальної та патологічної клінічної анатомії

протокол № 6 від «30» 06 2022 р.

В.о. зав.кафедри нормальної та патологічної клінічної анатомії, к.м.н., доцент

 Наталя НЕСКОРОМНА

Схвалено предметно-цикловою методичною комісією з післядипломної освіти,

протокол № 1 від «31» 08 2022 р.

Голова предметно-циклової методичної комісії, декан факультету післядипломної освіти, д.м.н., професор

 Костянтин ШЕВЧЕНКО-БІТЕНСЬКИЙ

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри

Протокол № ___ від «___» _____ 202 р.

Завідувач кафедри

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри

Протокол № ___ від «___» _____ 202 р.

Завідувач кафедри

Опис навчальної дисципліни:

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Загальна кількість:	Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»	<i>Денна форма навчання</i> <i>Обов'язкова дисципліна</i>
Кредитів: 7	Спеціальність 14.03.02 «Патологічна анатомія»	<i>Рік підготовки: 7-8</i>
Годин: 210	Рівень вищої освіти Післядипломна освіта, первинна спеціалізація	<i>1,5 роки інтернатури:</i> <i>4,5 місяці навчання на профільній кафедрі закладу вищої освіти (702 години, 23,4 кредити ECTS), 12,5 місяців на базах стажування (1950 годин)</i>
Змістових модулів:2		<i>Лекції (50год.)</i>
		<i>Семінарські (150 год.)</i>
		<i>Практичні (304 год.)</i>
		<i>Форма підсумкового контролю– іспит</i>

ГРАФІК ОСВІТНЬОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ЧАСТИНИ ПРОХОДЖЕННЯ ІНТЕРНАТУРИ

Початок навчання в інтернатурі з 1 серпня на базі стажування.

Роки навчання	Місяці											
	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII
I рік	Б	К	К	К	Б	Б	Б	Б	Б	Б	Б	В
	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII
II рік	Б	Б	Б	Б	Б/К	К						
	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII

Примітка: Б – практична частина підготовки на базі стажування; К – освітня частина підготовки – навчання на кафедрі; В – відпустка.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни, компетентності, програмні результати навчання.

Мета підготовки за програмою інтернатури за спеціальністю «Патологічна анатомія» полягає в оволодінні спеціальністю лікаря-патологоанатома на підставі формування необхідного обсягу знань для встановлення морфологічного субстрату захворювань, патологічних процесів і станів на різних рівнях та стадіях хвороби, компетентностей і практичних, клініко-анатомічного аналізу для діагностики структурних основ патологічних процесів і найважливіших захворювань людини.

Основним завданням інтернатури з патологічної анатомії є засвоєння всього обсягу теоретичних знань, компетентностей і практичних навичок, необхідних лікарю-спеціалісту-патологоанатому для самостійної роботи з аутопсійним, операційним та біопсійним матеріалом.

Завдання:

Отримання знань з розділів загальної та спеціальної патологічної анатомії.

Оволодіння технікою проведення аутопсії з оформленням документації (протоколу розтину, патологоанатомічного діагнозу, анатомічного епікризу, лікарського свідоцтва про смерть, екстрених повідомлень про вперше виявлене інфекційне або онкологічне захворювання).

Навчання санітарним правилам і нормам функціонування патологоанатомічного відділення або патологоанатомічного бюро/центру (ПАВ, ПАБ, ПАЦ) закладів охорони здоров'я (ЗОЗ).

Оволодіння основами дослідження та мікроскопічної діагностики біопсійного та операційного матеріалу.

Набуття навичок клініко-анатомічного аналізу, участі у роботі клініко-анатомічних конференцій та лікувально-контрольних комісій.

Навчання патоморфологічним методам дослідження, що дозволяє забезпечити діагностику патологічних процесів і найважливіших захворювань.

Вміння визначати діагностичну доцільність сучасних методів дослідження (імуногістохімічні, цифрова патологія, цитогенетика, молекулярна генетика).

Оволодіння знанням правової бази професії лікаря-патологоанатома.

Формування навичок спілкування з колективом.

Формування навичок спілкування з родичами померлих і пацієнтами з урахуванням етики і деонтології в залежності від характеру виявленої патології і з урахуванням психологічних особливостей зацікавлених осіб.

Навчання організації, формам планування і звітності своєї роботи.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

Загальних (ЗК):

ЗК1 - Знання основ законодавства України про охорону здоров'я та їх застосування у щоденній практиці.

ЗК2 - Здатність до абстрактного мислення, пошуку, аналізу, синтезу, опрацювання інформації, зокрема з різних джерел та у взаємозв'язку зі своєю сферою діяльності.

ЗК3 - Спроможність до самооцінки власних досягнень та підвищення їх рівня.

ЗК4 - Спроможність усно і письмово спілкуватися державною мовою при заповненні медичної документації та спілкуванні з пацієнтами.

ЗК5 - Уміння використовувати інформаційно-комунікаційні технології, володіння навичками роботи з комп'ютерною технікою.

ЗК6 - Спроможність до критичного мислення, аналізу та вирішення ситуативних проблем в медичній практиці.

ЗК7 - Дотримання деонтологічних норм у професійній діяльності (належна професійна поведінка).

ЗК8 - Спроможність реалізувати систему знань і практичних умінь щодо забезпечення здорового способу та безпеки власного життя і життя пацієнтів, сприяти усуненню його негативних впливів на здоров'я суспільства, сприяти підвищенню якості життєво важливих складових (вода, повітря, харчові продукти і т. д.).

ЗК9 - Демонстрування соціальної активності та відповідальної громадянської позиції у лікарській діяльності.

ЗК10 - Спроможність збирати медичну інформацію про пацієнта і аналізувати клінічні дані.

ЗК11 - Спроможність інтерпретувати результат лабораторних та інструментальних досліджень.

ЗК12 - Спроможність визначати попередній, остаточний, супутній діагноз, ускладнення основного захворювання, невідкладні стани.

ЗК13 - Спроможність до визначення тактики, методів та медичної допомоги за міжнародними протоколами.

ЗК14 - Знати покази, протипокази, побічні дії препаратів які використовуються в лікарській практиці та побічну дію з боку препаратів, які приймаються пацієнтом системно.

Спеціальних (СК):

СК1 - Здатність і готовність визначати у пацієнтів наявність патологічних станів, симптомів, синдромів захворювань, нозологічних форм відповідно до Міжнародної статистичної класифікації хвороб і проблем, пов'язаних зі здоров'ям.

СК2 - Здатність і готовність визначати у пацієнтів основні морфологічні зміни при різних захворюваннях використовуючи знання основ медико-біологічних і клінічних дисциплін з урахуванням законів перебігу патології за органами і системами та організму та в цілому, аналізувати закономірності структурних змін органів і систем при різних патологічних процесах, використовувати алгоритм постановки і формулювання заключного патологоанатомічного діагнозу відповідно до Міжнародної статистичної класифікації хвороб і проблем, пов'язаних зі здоров'ям.

СК3 - Здатність і готовність до постановки діагнозу на підставі клініко-морфологічного діагностичного дослідження при різних патологічних станах.

СК4 - Здатність і готовність аналізувати закономірності структурних змін окремих органів і систем, використовувати знання анато-фізіологічних основ, основні методики клініко-морфологічного і лабораторного дослідження і оцінки морфологічних змін організму пацієнтів для своєчасної морфологічної діагностики різних патологічних процесів.

СК5 - Здатність проводити макроскопічне вивчення та вирізку секційного, біопсійного, операційного матеріалу, інтерпретувати і аналізувати його результати.

СК6 - Здатність проводити мікроскопічне дослідження секційного, біопсійного, операційного матеріалу, інтерпретувати і аналізувати його результати.

СК7 - Здатність проводити гістологічне дослідження інтраопераційного матеріалу.

СК8 - Здатність визначати діагностичну доцільність призначення додаткових методів забарвлення мікропрепаратів (гістохімічних, імуногістохімічних, молекулярних) і (або) додаткових методів мікроскопії виходячи із завдань патологоанатомічного дослідження.

СК9 - Здатність володіти основами цифрової мікроскопії.

СК10 - Здатність встановлювати діагноз захворювання або характер патологічного процесу при патологоанатомічному дослідженні секційного, біопсійного, операційного матеріалу, формулювати діагноз захворювання відповідно до Міжнародної статистичної класифікації хвороб і проблем, пов'язаних зі здоров'ям, або описовий висновок, коли нозологічне трактування неможливе.

СК11 - Здатність формулювати патологоанатомічний діагноз, визначати комбіноване, конкуруюче та фонове основне захворювання відповідно до Міжнародної статистичної

класифікації хвороб і проблем, пов'язаних зі здоров'ям; володіти принципами зіставлення клінічного та патологоанатомічного діагнозів з встановлення категорій розбіжності.

СК12 - Здатність інтегрувати анамнестичні, клініко-лабораторні дані з патологоанатомічним діагнозом та вміти надати прогностичні та терапевтичні пропозиції та поради.

СК13 - Здатність проводити патологоанатомічне дослідження тіл померлих осіб різних вікових категорій з макроскопічним дослідженням, інтерпретацією отриманих результатів, оформленням лікарського свідоцтва про смерть.

СК14 - Здатність проводити діагностичні проби під час патологоанатомічного дослідження тіл померлих осіб (діагностика жирової, повітряної емболії, пневмотораксу), забір секційного матеріалу для бактеріологічних, вірусологічних та біохімічних досліджень.

СК15 - Здатність підготуватися та брати участь у роботі лікарсько-контрольних комісій, клініко- патологоанатомічних конференцій, міждисциплінарних зустрічей та набути навичок в їх організації.

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН1 - Мати ґрунтовні знання із структури професійної діяльності. Вміти здійснювати професійну діяльність, що потребує оновлення та інтеграції знань. Мати відповідальність за професійний розвиток, здатність до подальшого професійного навчання з високим рівнем автономності.

ПРН2 - Розуміння та знання фундаментальних і клінічних біомедичних наук, на рівні достатньому для вирішення професійних задач у сфері охорони здоров'я.

ПРН3 - Спеціалізовані концептуальні знання, що включають наукові здобутки у сфері охорони здоров'я і є основою для проведення досліджень, критичне осмислення проблем у сфері медицини та дотичних до неї міждисциплінарних проблем.

ПРН4 - Розуміння основ організації та розвитку патологоанатомічної діяльності в Україні.

ПРН5 - Дотримування етики та деонтології у професійній діяльності лікаря-патологоанатома.

ПРН6 - Розуміння загальних принципів патологоанатомічної діагностики та її значення для клінічної медицини.

ПРН7 - Правила та методи розтину тіла померлого, дослідження аутопсійного матеріалу.

ПРН8 - Правила та методи дослідження біопсійного та операційного матеріалу.

ПРН9 - Правила та методи гістологічного та цитологічного дослідження.

ПРН10 - Сучасні методи дослідження (імуногістохімічні, цифрова патологія, цитогенетика, молекулярна генетика).

ПРН11 - Застосовувати в практичній діяльності нормативні та правові документи.

ПРН12 - Проводити аналіз клінічної документації, оформляти медичну документацію у професійній діяльності лікаря-патологоанатома.

ПРН13 - Проводити патологоанатомічний розтин, робити висновок про причину смерті, формулювати патологоанатомічний діагноз та заповнювати лікарське свідоцтво про смерть.

ПРН14 - Вміти користуватись Міжнародною статистичною класифікацією хвороб і проблем, пов'язаних зі здоров'ям.

ПРН15 - Проводити макроскопічне вивчення та вирізку секційного, біопсійного, операційного матеріалу, інтерпретувати і аналізувати його результати.

ПРН16 - Проводити мікроскопічне дослідження секційного, біопсійного, операційного матеріалу, інтерпретувати і аналізувати його результати, оцінювати дані цитологічного дослідження.

ПРН17 - Визначати діагностичну доцільність призначення додаткових методів

забарвлення мікропрепаратів (гістохімічних, імуногістохімічних, молекулярних) і (або) додаткових методів мікроскопії.

ПРН18 - Встановлювати остаточний діагноз шляхом прийняття обґрунтованого рішення та аналізу отриманих суб'єктивних і об'єктивних даних клінічного, додаткового обстеження, проведення диференційної діагностики, дотримуючись відповідних етичних і юридичних норм, під контролем лікаря-керівника в умовах закладу охорони здоров'я.

ПРН19 - Відшуковувати необхідну інформацію у професійній літературі та базах даних інших джерелах, аналізувати, оцінювати та застосовувати цю інформацію.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

Знати:

1. Морфологічні прояви загальних патологічних процесів: етіологію, патогенез, морфологічну характеристику та наслідки.
2. Діагностувати та інтерпретувати морфологічні прояви хвороб.
3. Вимоги щодо процесінгу біоматеріалу для молекулярно- генетичного дослідження (ішемія, фіксація, вибір репрезентативних зразків, процесінг тощо).
4. Діагностувати та інтерпретувати основні морфологічні прояви інфекційних хвороб, відбирати секційний матеріал для бактеріологічного, вірусологічного дослідження.
5. Діагностувати онкоморфологічні процеси на підставі основних принципів класифікації новоутворень, визначати діагностичну доцільність використання додаткових методів морфологічного дослідження.
6. Оцінювати придатність гістологічного/цитологічного матеріалу до молекулярно-генетичного дослідження.

Вміти

- 1.Проводити патологоанатомічний розтин померлого з дотриманням техніки безпеки.
- 2.Користуватись спецодягом в залежності від типу розтину.
- 3.Вміти описувати макроскопічну картину змінених органів при секційному дослідженні.
- 4.Відбирати секційний матеріал для гістологічного дослідження.
- 5.Відбирати секційний матеріал для бактеріологічного, вірусологічного дослідження.
- 6.Відбирати секційний матеріал для біохімічного та генетичного досліджень.
- 7.Інтерпретувати і аналізувати дані медичної документації пацієнта (померлого).
- 8.Інтерпретувати і аналізувати патологоанатомічний розтин за даними макроскопічного і гістологічного досліджень.
- 9.Формувати протокол патологоанатомічного розтину дорослого.
- 10.Формулювати патологоанатомічний діагноз та клініко-патологоанатомічний епікриз.
- 11.Заповнювати лікарське свідоцтво про смерть.
- 12.Проводити макроскопічне та морфометричне дослідження біопсійного та операційного матеріалу.
- 13.Вміти готувати та користуватись фіксуючими розчинами в залежності від мети майбутнього гістологічного дослідження.
- 14.Вміти описувати гістологічні препарати, на підставі чого визначати патологічний процес та формулювати патологоанатомічний діагноз.
15. Володіти методами гістологічної техніки обробки матеріалу.

16. Вміти користуватись міжнародною класифікацією хвороб.
17. Брати участь в роботі клініко-патологоанатомічних конференцій
18. Проводити фотоархівування макро- та мікропрепаратів

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Загальнопатологічні процеси. Патоморфологія захворювань.

Тема 1. Основи організації та розвитку патологоанатомічної діяльності в Україні

Основи організації та розвитку патологоанатомічної діяльності в Україні. Наказ № 1877 «Про затвердження Порядку проведення патологоанатомічного розтину» від 06.09.2021 року. Організація роботи патологоанатомічного відділення, бюро/центру. Питання етики та деонтології у професійній діяльності лікаря-патологоанатома. Загальні принципи патологоанатомічної діагностики та її значення для клінічної медицини. Правила та методи розтину тіла померлого, дослідження аутопсійного матеріалу. Правила та методи дослідження біопсійного та операційного матеріалу. Правила та методи гістологічного та цитологічного дослідження. Сучасні методи дослідження (імуногістохімічні, цифрова патологія, цитогенетика, молекулярна генетика). Історія патологічної анатомії

Тема 2. Питання загальної патологічної анатомії

Альтерація (патогенез і морфологічна діагностика дегенеративних процесів, наслідки). Клітинні відповіді на стрес. Клітинна смерть. Апоптоз. Старіння клітин. Аутофагія. Внутрішньоклітинні накопичення. Кальцифікація. Циркуляторні розлади крово- та лімфообігу (патогенез та морфологічна діагностика порушень гемодинаміки, інфаркт, ішемія та гіпоксія, тромбоз і емболія, шок, ускладнення переливання крові). Запалення (основна біологія, патофізіологія та морфологія запалення, природа та причини виникнення гострого та хронічного запалення, гранульоматозні запалення, поняття гіперчутливості, роль біопсій тканин при запальних розладах). Фіброз. Імунологічні розлади (організація імунної системи, імунодефіцит, аутоімунні захворювання, реакції гіперчутливості, відторгнення трансплантату, амілоїдоз).

Патологічна анатомія інфекційних хвороб (загальне вчення про інфекцію, особливості вивчення секційного, операційного та біопсійного матеріалів, відмінності між бактеріальною та вірусною інфекцією, мікробіологічні, гематологічні, біохімічні, гістопатологічні знання; особливо небезпечні інфекційні хвороби, туберкульоз).

Загальна онкоморфологія (визначення і концепції онкогенів, дисплазії, інтраепітеліальної неоплазії, основні принципи класифікації новоутворень, біологія інвазивного росту і метастазів, роль імуногістохімічних та молекулярно-генетичних методів дослідження).

Професійні та екологічні хвороби (екологічна патологія, радіаційна патологія, професійні хвороби, сучасний патоморфоз хвороб).

Тема 3. Патологічна анатомія захворювань системи кровообігу

Гіпертонічна хвороба та гіпертензивні синдроми. Ішемічна хвороба серця. Вроджені вади серця та судин. Запальні процеси серцево-судинної системи. Первинна та вторинна кардіоміопатії. Системні васкуліти.

Тема 4. Патологічна анатомія захворювань органів дихання

Запальні ураження гортані та трахеї. Гостре пошкодження легень. Класифікація та диференціальна діагностика пневмоній (бактеріальні, вірусні, змішаної етіології), запальні та непухлинні захворювання плеври. Алергічні захворювання легень, астма. Хронічні обструктивні хвороби легень. Професійні захворювання легень. Новоутворення органів дихання. Запальні та непухлинні захворювання плеври. Плевральний випіт. Мезотеліома.

Тема 5. Патологічна анатомія захворювань органів травлення

Хвороби ротової порожнини, зубощелепної системи та слинних залоз. Хвороби стравоходу (езофагіт, стравохід Барретта, шлунково-езофаренгіальна рефлюксна хвороба). Хвороби шлунка (гастрит, виразкова хвороба). Хвороби кишечника (коліт, апендицит, ентеропатії, целиакія). Хвороби очеревини та черевної порожнини (перитоніт, черевний сепсис). Хвороби печінки, жовчного міхура та підшлункової залози (гострий та хронічний гепатит, холецистит, цироз, портальна гіпертензія, панкреатит). Новоутворення ротової порожнини: патогенез, епідеміологія, класифікація, діагностика. Новоутворення стравоходу, шлунку, кишечника: патогенез, епідеміологія, класифікація, діагностика.

Новоутворення печінки та підшлункової залози

Тема 6. Патологічна анатомія захворювань сечовивідної системи

Гломерулопатії. Нефротичний, нефритичний синдром. Уремія. Тубуло-інтерстиційні ураження нирок. Гломерулопатії. Нефротичний, нефритичний синдром. Уремія. Гостре пошкодження нирок. Вроджені вади, хронічні захворювання нирок та сечового міхура. Кістозна хвороба нирок. Новоутворення сечовивідної системи

Тема 7 Патологічна анатомія ендокринної системи

Хвороби щитовидної залози (патологоанатомічні та клінічні варіанти зоба та тиреоїдита). Патологія острівцевого апарату підшлункової залози (цукровий діабет 1 та 2 типу). Патологія гіпофізу (акромегалія, церебро-гіпофізарна кахексія, адіпозо-генітальна дистрофія). Патологія паращитовидних залоз. Патологія надниркових залоз (синдром Кушинга, хвороба Аддісона). Новоутворення ендокринних залоз (щитоподібної, паращитовидних залоз, надниркових залоз, гіпофіза). Неуроендокринні новоутворення.

Тема 8. Патологічна анатомія хвороб центральної нервової системи

Церебро-васкулярні хвороби (інфаркт головного мозку, внутрішньомозкові крововиливи). Запальні хвороби ЦНС (менінгіти, енцефаліти, абсцеси). Неуродегенеративні розлади, розсіяний склероз. Хвороби ока. Новоутворення центральної та периферичної нервової системи.

Тема 9. Патологічна анатомія захворювань органів репродуктивної системи

Патологія грудної залози (запалення, дисгормональні процеси, передпухлинні стани). Цитологічна класифікація утворень грудної залози (BIRADS). Молекулярна класифікація рака грудної залози та її сурогатні маркери. Патологія шийки матки (запалення, ВПЛ-інфекція, дисгормональні процеси, передпухлинні стани). Патологія ендометрію (запалення, дисгормональні процеси, передпухлинні стани). Патологія яєчників та маткових труб. Патологія піхви та зовнішніх жіночих статевих органів. Доброякісні та злоякісні новоутворення жіночих статевих органів. Патологія передміхурової залози (запалення, передпухлинні стани). Патологія яєчок та зовнішніх чоловічих статевих органів. Доброякісні злоякісні новоутворення чоловічих статевих органів.

Тема 10. Патологічна анатомія ускладнень вагітності, пологів, післяпологового періоду

Патологія посліду. Ектопічна вагітність. Гестози (токсикози) вагітності. Ускладнення пологів (шок, кровотеча, ДВЗ-синдром, емболія навколоплідними водами). Гінекологічний сепсис. Трофобластична хвороба.

Тема 11. Патологічна анатомія хвороб лімфатичної та кровотворної системи

Анемії та гіпопластичні стани кровотворення. Геморагічні пурпури та порушення гемостазу, синдром внутрішньосудинного згортання (ДВЗ-синдром). Морфологія запальних та імунореактивних змін в органах імуногенезу – лімфаденіт. Спленомегалія. Новоутворення та інші ураження тимусу (епідеміологія, патогенез класифікація, прогностичні фактори).

Новоутворення кровотворної та лімфатичної систем (лімфома Ходжкіна, неходжкінські лімфоми, лейкози (генетика, діагностика та диференційна діагностика, класифікація). Моноклональні антитіла (загальні питання, імуногістохімія, проточна цитометрія) і терапевтична таргетна\імунно-біологічна терапія.

Патоморфологія захворювань.

Тема 12. Патологічна анатомія хвороб опорно-рухового апарату

Запалення та дегенеративна хвороба суглобів. Патологія кісток (травми, диспластичні хвороби, остеопороз, остеомієліт, рахит, гіперпаратіреоз, остеонекроз). Хвороби м'язів (міопатії). Пухлини кісток та хрящової тканини.

Тема 13. Патологічна анатомія хвороб шкіри

Запальні ураження шкіри, зміни шкіри, пов'язані з прийомом лікарських препаратів, алергічними реакціями. Ураження шкіри при дифузних захворюваннях сполучної тканини. Новоутворення шкіри та її додатків

Тема 14. Патологічна анатомія хвороб м'яких тканин

Запальні ураження сполучної тканини. Системні захворювання сполучної тканини. Доброякісні та злоякісні новоутворення м'яких тканин: класифікація та морфологічна диференціальна діагностика пухлин з використанням сучасних морфологічних методів дослідження.

Тема 15. Патологічна анатомія ускладнень після діагностичних лікувальних втручань та реанімації. Медикаментозна хвороба.

Ускладнення хірургічних втручань, реанімаційної терапії. Питання трансплантології в патологічній анатомії.

Тема 16. Патологічна анатомія хвороб перинатального періоду та дитячого віку

Патологія перинатального періоду. Хвороби дитячого віку. Новоутворення дитячого віку.

4. Структура навчальної дисципліни

1. Модуль

І рік навчання

Тривалість навчання – 3 місяці (468 години)

Код курсу	Назва курсу	Всього годин
01	Основи організації та розвитку патологоанатомічної діяльності в Україні	34
02	Питання загальної патологічної анатомії	70
03	Патологічна анатомія захворювань системи кровообігу	30
04	Патологічна анатомія захворювань органів дихання	32
05	Патологічна анатомія захворювань органів травлення	44
06	Патологічна анатомія захворювань сечовивідної системи	28
07	Патологічна анатомія ендокринної системи	30
08	Патологічна анатомія хвороб центральної нервової системи	24
09	Патологічна анатомія захворювань органів репродуктивної системи	48
10	Патологічна анатомія ускладнень вагітності, пологів, післяпологового періоду	28
11	Патологічна анатомія хвороб лімфатичної та кровотворної системи	32

	Дослідження секційного матеріалу	24
	Дослідження операційного та біопсійного матеріалу	38
	Залік-співбесіда (проміжна атестація)	6
ВСЬОГО		468

Код курсу	Назва	Кількість навчальних годин			
		Лекц.	Прак.	Сем.	Разом
1	2	3	4	5	6
01	Основи організації та розвитку патологоанатомічної діяльності в Україні		18	10	28
02	Питання загальної патологічної анатомії	16	34	20	70
03	Патологічна анатомія захворювань системи кровообігу	4	16	8	28
04	Патологічна анатомія захворювань органів дихання	2	20	10	32
05	Патологічна анатомія захворювань органів травлення	2	32	10	44
06	Патологічна анатомія захворювань сечовивідної системи	2	18	8	28
07	Патологічна анатомія ендокринної системи	2	20	8	30
08	Патологічна анатомія хвороб центральної нервової системи	2	12	10	24
09	Патологічна анатомія захворювань органів репродуктивної системи	1	32	14	47
10	Патологічна анатомія ускладнень вагітності, пологів, післяпологового періоду	1	18	10	29
11	Патологічна анатомія хвороб лімфатичної та кровотворної системи	2	20	12	34
12	Патологічна анатомія інфекційних захворювань	6			6
	Дослідження секційного матеріалу				24
	Дослідження операційного та біопсійного матеріалу				38
	Залік-співбесіда (проміжна атестація)				6
	Разом	40	240	120	
	Всього				468

5. Теми лекційних / семінарських / практичних / лабораторних занять

5.1. Темы лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет і задачі патоморфології. Методи патоморфологічних досліджень. Основні етапи розвитку патоморфології. Морфологія оборотного і необоротного ушкодження клітин і тканин. Внутрішньоклітинне і позаклітинне накопичення білків, жирів, вуглеводів.	2
2	Пошкодження і загибель клітин та тканин. Некроз і апоптоз. Патологічна анатомія органної недостатності. Основи танатології. Смерть, визначення, ознаки смерті.	2
3	Розлади кровообігу: гіперемія, ішемія, інфаркт, кровотеча, крововилив, стаз, плазморагія. Шок. Порушення лімфообігу	2
4	Загальне вчення про запалення. Ексудативне запалення. Морфологія ексудативного запалення.	2
5	Патоморфологія імунної системи. Реакції та механізми гіперчутливості.	2
6	Процеси адаптації та компенсації. Регенерація і репарація. Склероз.	2
7	Загальне вчення про пухлини. Онкогенез. Анатомо-мікроскопічні особливості та види росту доброякісних і злоякісних пухлин. Морфологічна характеристика основних етапів розвитку злоякісних пухлин. Клініко-морфологічна номенклатура пухлин. Доброякісні та злоякісні не епітеліальні (мезенхімальні) пухлини. Саркоми: особливості розвитку і метастазування. Пухлини з епітелію: доброякісні органонеспецифічні епітеліальні пухлини, рак (особливості розвитку, метастазування, гістологічні форми).	2
8	Номенклатура і морфологічні особливості пухлин нервової тканини. Особливості пухлин центральної нервової системи. Номенклатура та морфологічні особливості пухлин, що походять із меланінутворюючої тканини.	2
9	Лейкози і лімфоми.	2
10	Атеросклероз. Артеріосклероз. Ішемічна хвороба серця.	2
11	Системні васкуліти.	2
12	Захворювання нервової системи. Церебро-васкулярна хвороба.	2
13	Захворювання органів дихання	2
14	Захворювання стравоходу, шлунку, кишечника. Захворювання печінки.	2
15	Гіпоталамо-гіпофізарні порушення. Патологія надниркових залоз. Патологія щитоподібної залози. Патологія ендокринного апарату підшлункової залози.	2
16	Захворювання нирок.	2
17	Захворювання органів репродуктивної системи.	2
18	Інфекційні і паразитарні захворювання. Характеристика інфекційного процесу. Кишкові інфекційні хвороби.	2
19	Вірусні повітряно-крапельні інфекції. ВІЛ-інфекція. Сказ. Рікетсіози. Пріонові інфекції.	2
20	Туберкульоз.	2
	Всього	40

5.2. Темы практичних занять

Коди курсу, розділу	Назва курсу, розділу	Кількість годин
01	ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ПАТОЛОГОАНАТОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	18
01.01	Основи організації та розвитку патологоанатомічної діяльності в Україні. Наказ № 1877 «Про затвердження порядку проведення патологоанатомічного розтину» від 06.09.2021 року	2
01.02	Організація роботи патологоанатомічного відділення, бюро/центру.	2
01.03	Питання етики та деонтології у професійній діяльності лікаря-патологоанатома.	2
01.04	Загальні принципи патологоанатомічної діяльності та її значення для клінічної медицини.	2
01.05	Правила та методи розтину тіла померлого, дослідження аутопсійного матеріалу.	2
01.06	Правила та методи дослідження біопсійного та операційного матеріалу.	2
01.07	Правила та методи гістологічного та цитологічного дослідження.	2
01.08	Сучасні методи дослідження (імуногістохімічні, цифрова патологія, цитогенетика, молекулярна генетика).	2
01.09	Історія патологічної анатомії	2
02	ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПАТОЛОГІЧНОЇ АНАТОМІЇ	34
02.01	Альтерація (патогенез і морфологічна діагностика дегенеративних процесів, наслідки). Клітинні відповіді на стрес. Клітинна смерть. Апоптоз. Старіння клітин. Аутофагія. Внутрішньоклітинні накопичення.	4
02.02	Циркуляторні розлади крово- та лімфообігу (патогенез та морфологічна діагностика порушень гемодинаміки).	2
02.03	Інфаркт, ішемія, гіпоксія. Тромбоз, емболія.	2
02.04	Шок. ДВЗ-синдром.	2
02.05	Запалення (основна біологія, патофізіологія та морфологія запалення, природа та причини виникнення гострого та хронічного запалення, гранулематозні запалення, поняття гіперчутливості).	4
02.06	Імунологічні розлади (організація імунної системи, імунодефіцит, аутоімунні захворювання, реакції гіперчутливості, відторгнення трансплантату, амілоїдоз)	2
02.07	Патологічна анатомія інфекційних хвороб (загальне вчення про інфекцію, особливості вивчення секційного, операційного та біопсійного матеріалів, відмінності між бактеріальною та вірусною інфекцією, мікробіологічні, гематологічні, біохімічні, гістопатологічні знання).	2
02.08	Загальна онкоморфологія (визначення і концепції онкогенів, дисплазі, інтраепітеліальна неоплазія, основні принципи класифікації новоутворен, біологія інвазивного росту і метастазів, роль імуногістохімічних та молекулярно-генетичного дослідження). Знати вимоги щодо процесінгу біоматеріалу для молекулярно-генетичного дослідження (ішемія, фіксація, вибір репрезентативних зразків, процесінг тощо).	2
02.09	Епітеліальні пухлини без специфічної локалізації	2
02.10	Епітеліальні пухлини енд- і екзокринних залоз та епітеліальних покривів	2

02.11	Мезенхімальні пухлини	2
02.12	Професійні та екологічні хвороби. Екологічна патологія.	2
02.13	Радіаційна патологія.	2
02.14	Професійні хвороби.	2
02.15	Сучасний патоморфоз хвороб.	2
03	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ ЗАХВОРЮВАНЬ СИСТЕМИ КРОВООБІГУ	16
03.01	Гіпертонічна хвороба.	2
03.02	Ішемічна хвороба серця	2
03.03	Вроджені вади серця і судин	4
03.04	Запальні процеси серцево-судинної системи.	2
03.05	Міокардити.	2
03.06	Первинна кардіоміопатія.	2
03.07	Системні васкуліти.	2
04	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ ЗАХВОРЮВАНЬ ОРГАНІВ ДИХАННЯ	20
04.01	Запальні ураження гортані та трахеї.	2
04.02	Гостре пошкодження легень. Класифікація та диференціальна діагностика пневмонії (бактеріальні).	4
04.03	Алергічні захворювання легень, астма.	2
04.04	Хронічні обструктивні захворювання легень.	4
04.05	Професійні захворювання легень.	2
04.06	Новоутворення органів дихання.	2
04.07	Запальні та не пухлинні захворювання плеври. Плевральний випіт.	2
04.08	Мезотеліома	2
05	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ ЗАХВОРЮВАНЬ ОРГАНІВ ТРАВЛЕННЯ	32
05.01	Хвороби ротової порожнини.	2
05.02	Хвороби стравоходу (езофагіт, шлунково-езофаренгіальна рефлюксна хвороба).	4
05.03	Хвороби шлунка. Гастрит.	4
05.04	Виразкова хвороба шлунка	2
05.05	Хвороби кишечника. Ентерит. Коліт.	2
05.06	Апендицит.	2
05.07	Хвороби очеревини та черевної порожнини.	2
05.08	Перитоніт. Черевний сепсис.	2
05.09	Хвороби печінки (гострий та хронічний гепатит, холецистит, цироз, портальна гіпертензія, панкреатит).	4
05.10	Новоутворення ротової порожнини: патогенез, епідеміологія, класифікація, діагностика.	2
05.11	Новоутворення стравоходу, шлунку, кишечника: патогенез епідеміологія, класифікація, діагностика.	4
05.12	Новоутворення печінки та підшлункової залози.	2
06	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ ЗАХВОРЮВАНЬ СЕЧОВИВІДНОЇ СИСТЕМИ	18
06.01	Гломерулопатії.	2
06.02	Нефритичний синдром.	2
06.03	Тубуло-інтерстиційні ураження нирок.	2
06.04	Гостре пошкодження нирок.	2
06.05	Вроджені вади нирок.	2
06.06	Хронічні захворювання нирок.	2

06.07	Захворювання сечового міхура.	2
06.08	Кістозна хвороба нирок.	2
06.09	Новоутворення сечовивідної системи	2
07	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ ЕНДОКРИННОЇ СИСТЕМИ	20
07.01	Хвороби щитовидної залози.	2
07.02	Варіанти зоба та тиреоїдита.	2
07.03	Патологія острівцевого апарату підшлункової залози (цукровий діабет 1 та 2 типу).	4
07.04	Патологія гіпофізу (акромегалія, церебро-гіпофізарна кахексія, адіпозо-генітальна дистрофія).	4
07.05	Патологія паразитовидних залоз.	2
07.06	Патологія наднирникових залоз (синдром Кушинга, хвороба Аддісона).	2
07.07	Новоутворення ендокринних залоз (щитоподібної, паращитовидних залоз, наднирникових залоз, гіпофіза)	2
07.08	Нейроендокринні новоутворення	2
08	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ ХВОРОБ ЦЕНТРАЛЬНОЇ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ	12
08.01	Церебро-васкулярні хвороби (інфаркт головного мозку, внутрішньомозкові крововиливи.)	2
08.02	Запальні хвороби ЦНС (менінгіти,).	2
08.03	Нейродегенеративні розлади, розсіяний склероз.	2
08.04	Хвороби ока.	4
08.05	Новоутворення центральної та периферичної нервових систем.	2
09	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ ЗАХВОРЮВАНЬ ОРГАНІВ РЕПРОДУКТИВНОЇ СИСТЕМИ	32
09.01	Патологія грудної залози. Запалення.	2
09.02	Дисгормональні та передпухлинні процеси грудної залози.	2
09.03	Доброякісна дисплазія грудної залози	2
09.04	Цитологічна класифікація утворень грудної залози (BIRADS).	2
09.05	Молекулярна класифікація рака грудної залози та її сурогатні маркери.	2
09.06	Патологія шийки матки. Запалення. ВПЛ-інфекція.	2
09.07	Дисгормональні та передпухлинні стани шийки матки	2
09.08	Патологія ендометрію. Запалення..	2
09.10	Дисгормональні та передпухлинні стани ендометрію.	2
09.11	Патологія яєчників та маткових труб.	4
09.12	Патологія піхви та зовнішніх жіночих статевих органів.	2
09.13	Доброякісні та злоякісні новоутворення жіночих статевих органів.	4
09.14	Патологія передміхурової залози (запалення, передпухлинні стани).	2
09.15	Патологія яєчок та зовнішніх чоловічих статевих органів.	2
09.16	Доброякісні та злоякісні новоутворення чоловічих статевих органів.	2
10	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ УСКЛАДНЕНЬ ВАГІТНОСТІ, ПОЛОГІВ ТА ПІСЛЯПОЛОГОВОГО ПЕРІОДУ	18
10.01	Патологія посліду.	4
10.02	Ектопічна вагітність.	2
10.03	Гестози (токсикози) вагітності.	4
10.04	Ускладнення пологівш (шок, кровотеча, ДВЗ-синдром, емболія навколоплідними водами).	4

10.05	Гінекологічний сепсис.	2	
10.06	Трофобластична хвороба.	2	
11	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ ХВОРОБ ЛІМФАТИЧНОЇ ТА КРОВОТВОРНОЇ СИСТЕМИ	20	
11.01	Анемії та гіпопластичні стани кровотворення.	4	
11.02	Геморагічні пурпури та порушення гемостазу, синдром внутрішньо судинного згортання (ДВЗ-синдром).	2	
11.03	Морфологія запальних та імунореактивних змін в органах імуногенезу – лімфаденіт. Спленомегалія.	4	
11.04	Новоутворення та інші ураження тимусу (епідеміологія, патогенез, класифікація, прогностичні фактори).	2	
11.05	Новоутворення кровотворної та лімфатичної систем (лімфома Ходжкіна, неходжкінські лімфоми, лейкози (генетика, діагностика та диференційна діагностика, класифікація).	6	
11.06	Моноклональні антитіла (загальні питання, імуногістохімія, проточна цитометрія) і терапевтична таргетна/імунобіологічна терапія.	4	
	Всього	240	

5.3. Теми семінарських занять

Коди курсу, розділу	Назва курсу, розділу	Кількість годин
01	ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ПАТОЛОГОАНАТОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	10
01.01	Юридичні основи патологоанатомічної діяльності в Україні.	2
01.02	Організація роботи патологоанатомічної лабораторії.	2
01.03	Документація патологоанатомічного відділення.	2
01.04	Використання міжнародної класифікації хвороб. Ятрогенні хвороби	2
01.05	Історія патологічної анатомії.	2
02	ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПАТОЛОГІЧНОЇ АНАТОМІЇ	20
02.01	Кальцифікація.	2
02.02	Ускладнення переливання крові.	2
02.03	Екссудативне запалення	2
02.04	Роль біопсій тканин при запальних розладах.	4
02.05	Фіброз	2
02.06	Амілоїдоз	2
02.07	Особливо небезпечні інфекції. Туберкульоз.	6
03	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ ЗАХВОРЮВАНЬ СИСТЕМИ КРОВООБІГУ	8
03.01	Гіпертензивні синдроми.	2
03.02	Ендокардит. Набуті вади серця.	2
03.03	Перикардит. Панкардит.	2
03.04	Вторинні кардіоміопатії	2
04	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ ЗАХВОРЮВАНЬ ОРГАНІВ ДИХАННЯ	10
04.01	Крупозна пневмонія.	2
04.02	Вірусна пневмонія. Коронавірусна пневмонія.	2
04.03	Бронхопневмонія змішаної етіології. Хімічна пневмонія	2
04.04	Диференційна діагностика пухлинних та непухлинних уражень	2

	легень.	
04.05	Пневмоконіози.	2
05	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ ЗАХВОРЮВАНЬ ОРГАНІВ ТРАВЛЕННЯ	10
05.01	Хвороби зубо-щелепної системи. Хвороби щелеп.	2
05.02	Хвороби слинних залоз.	2
05.03	Хвороби губ, язика, м'яких тканин порожнини рота.	2
05.04	Передпухлинні захворювання порожнини рота.	2
05.05	Хвороби жовчного міхура. Хвороби підшлункової залози.	2
06	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ ЗАХВОРЮВАНЬ СЕЧОВИВІДНОЇ СИСТЕМИ	8
06.01	Нефротичний синдром.	2
06.02	Амілоїдоз нирок.	2
06.03	Нефролітіаз.	2
06.04	Уремія.	2
07	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ ЕНДОКРИННОЇ СИСТЕМИ	8
07.01	Морфологічні зміни гіпофіза у вагітних і в підлітковому періоді.	2
07.02	Гіпофізарний нанізм.	
07.03	Зміни задньої частки гіпофіза. Нецукровий діабет.	2
07.04	Діабетичний гломерулосклероз (синдром Кімельстіл- Уїлсона). Діабетична ангіопатія.	2
08	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ ХВОРОБ ЦЕНТРАЛЬНОЇ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ	10
08.01	Запальні захворювання головного мозку. Менінгіти. Енцефаліти	2
08.02	Абсцеси мозку	2
08.03	Хвороба Альцгеймера	2
08.04	Боковий аміотрофічний склероз	2
08.05	Метастатичні пухлини нервової системи.	2
09	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ ЗАХВОРЮВАНЬ ОРГАНІВ РЕПРОДУКТИВНОЇ СИСТЕМИ	14
09.01	Інфекції жіночих статевих органів.	2
09.02	Непухлинна патологія шкіри зовнішніх статевих органів жінки.	2
09.03	Новоутворення вульви.	2
09.04	Аномалії розвитку піхви.	2
09.05	Зміни ендометрію при вживанні оральних контрацептивів.	2
09.06	Ендометріоз і аденоміоз.	2
09.07	Герміногенні пухлини чоловічих і жіночих статевих органів. Метастатичні пухлини статевих органів.	2
10	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ УСКЛАДНЕНЬ ВАГІТНОСТІ, ПОЛОГІВ ТА ПІСЛЯПОЛОГОВОГО ПЕРІОДУ	10
10.01	Мимовільний аборт та дострокові пологи.	2
10.02	Аномалії розвитку посліду. Послід при багатоплідній вагітності.	2
10.03	Послід при переношеній вагітності.	2
10.04	Послід при екстагенітальній патології. Пухлини плаценти.	2
10.05	Пологова інфекція	2
11	ПАТОЛОГІЧНА АНАТОМІЯ ХВОРОБ ЛІМФАТИЧНОЇ ТА КРОВОТВОРНОЇ СИСТЕМИ	12
11.01	Гіпопластичні стани кровотворення.	2
11.02	Коагулопатії.	2

11.03	Спленомегалія. Новоутворення селезінки.	
11.04	Гемобластози. Принципи класифікації. Гострі лейкемії. Хронічні лейкемії	2
11.05	Лімфоми ходжкінські. Лімфоми неходжкінські.	2
11.06	Дослідження червоного кісткового мозку та лімфовузлів при гемобластозах.	2
	Всього	120

II рік навчання

Тривалість навчання – 1,5 місяці (234 години)

Код курсу	Назва курсу	Всього годин
12	Патологічна анатомія хвороб опорно-рухового апарату	12
13	Патологічна анатомія хвороб шкіри	30
14	Патологічна анатомія хвороб м'яких тканин	24
15	Патологічна анатомія ускладнень після діагностичних лікувальних втручань та реанімації. Питання трансплантології в патологічній анатомії.	20
16	Патологічна анатомія хвороб перинатального періоду та дитячого віку	18
	Дослідження секційного матеріалу	36
	Дослідження операційного та біопсійного матеріалу	40
	Екзамен ліцензійного інтегрованого іспиту Крок-3	6
	Іспит з оволодіння практичними навичками	6
	Іспит (заключна атестація)	6
	Всього по кафедрі:	198
	Суміжні спеціальності (дисципліни) та додаткові програми:	
	Медицина невідкладних станів	12
	Медична інформатика	6
	Військово-медична підготовка	6
	Судова медицина	12
	Всього по суміжним дисциплінах	36
	ВСЬОГО	234

5

Код курсу	Назва	Кількість навчальних годин			
		Лекц.	Практ.	Сем.	Разом
1	2	3	4	5	6
12	Патологічна анатомія хвороб опорно-рухового апарату	2	8	2	12
13	Патологічна анатомія хвороб шкіри	2	18	10	30
14	Патологічна анатомія хвороб м'яких тканин	2	14	8	24
15	Патологічна анатомія ускладнень після діагностичних лікувальних втручань та реанімації. Питання трансплантології в патологічній	2	12	6	20

	анатомії				
16	Патологічна анатомія хвороб перинатального періоду та дитячого віку	2	12	4	18
	Всього	10	64	30	104

5. Теми лекційних / семінарських / практичних / лабораторних занять

5.1. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Хвороби опорно-рухового апарату.	2
2	Хвороби шкіри.	2
3	Хвороби м'яких тканин.	2
4	Патологічна анатомія ускладнень після діагностичних лікувальних втручань та реанімації	2
5	Пре- та перинатальна патологія.	2
Всього		10

5.2. Теми практичних занять

Коди курсу, розділу	Назва курсу, розділу	Кількість годин
12	Патологічна анатомія хвороб опорно-рухового апарату.	8
12.01	Запалення та дегенеративна хвороба суглобів.	2
12.02	Патологія кісток (травми, диспластичні хвороби, остеопороз, остеомієліт, гіперпаратиреоїдизм, остеонекроз).	2
12.03	Хвороби м'язів (міопатії).	2
12.04	Пухлини кісток та хрящової тканини.	2
13	Патологічна анатомія хвороб шкіри	18
13.01	Запальні ураження шкіри.	2
13.02	Зміни шкіри, пов'язані з прийомом лікарських препаратів.	2
13.03	Зміни шкіри, пов'язані з алергічними реакціями.	2
13.04	Ураження шкіри при дифузних захворюваннях сполучної тканини. Системний червоний вовчак.	2
13.05	Системна склеродермія.	2
13.06	Дерматоміозит-поліміозит.	2
13.07	Грибкові ураження шкіри	2
13.08	Новоутворення шкіри та її додатків	2
13.09	Порушення обміну меланіну.	2
14	Патологічна анатомія хвороб м'яких тканин	14
14.01	Запальні ураження сполучної тканини	2
14.02	Системні ураження сполучної тканини	2
14.03	Ревматизм.	2
14.04	Ревматоїдний артрит.	2
14.05	Вузликосий периартеріт.	2
14.06	Сухий синдром Шегрена.	2
14.07	Доброякісні та злоякісні новоутворення м'яких тканин: класифікація та морфологічна діагностика пухлин з	2

	використанням сучасних морфологічних методів дослідження	
15	Патологічна анатомія ускладнень після діагностичних лікувальних втручань та реанімації.е Питання трансплантології в патологічній анатомії	12
15.01	Медикаментозна хвороба.	2
15.02	Ускладнення хірургічних втручань.	2
15.03	Ускладнення інтенсивної терапії.	2
15.04	Травматичні ускладнення інтенсивної терапії.	2
15.05	Ускладнення інфузійної терапії.	2
15.06	Питання трансплантології в патологічній анатомії.	2
16	Патологічна анатомія хвороб перинатального та дитячого віку	12
16.01	Патологія перинатального періоду. Асфіксія плода і новонародженого.	2
16.02	Хвороба геалінових мембран.	2
16.03	Гемолітична хвороба новонароджених	2
16.04	Геморагічна хвороба новонароджених	2
16.05	Хвороби дитячого віку	2
16.06	Новоутворення дитячого віку	2
	Всього	64

5.3. Теми семінарських занять

Коди курсу, розділу	Назва курсу, розділу	Кількість годин
12	Патологічна анатомія хвороб опорно-рухового апарату.	2
12.01	Рахіт.	2
13	Патологічна анатомія хвороб шкіри	10
13.01	Доброякісні епітеліальні новоутворення шкіри.	2
13.02	Злоякісні епітеліальні новоутворення шкіри.	2
13.03	Хронічні запальні дерматози.	2
13.04	Бульозні дерматози.	2
13.05	Інфекційні ураження шкіри..	2
14	Патологічна анатомія хвороб м'язких тканин	8
14.01	Пухлини сполучної тканини.	2
14.02	Пухлини жирової тканини.	2
14.03	Пухлини м'язової тканини.	2
14.04	Судинні пухлини.	2
15	Патологічна анатомія ускладнень після діагностичних лікувальних втручань та реанімації.е Питання трансплантології в патологічній анатомії	6
15.01	Жирова емболія.	2
15.02	Повітряна емболія.	2
15.03	Емболія інородними тілами.	2
16	Патологічна анатомія хвороб перинатального та дитячого віку	4
16.01	Гіпоксичні та ішемічні ушкодження головного мозку.	2

16.02	Вроджені вади розвитку.	2
	Всього	30

5.4. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені.

6. ДОДАТКОВІ ПРОГРАМИ

№	Назва програми	Обсяг програми (кількість годин, симуляційне навчання, тощо)
1	Медицина невідкладних станів	12
2	Медична інформатика	6
3	Військово-медична підготовка	6
4	Судова медицина	12
	ВСЬОГО	36

7. Методи навчання

Практичні заняття: бесіда, рольові ігри, вирішення ситуаційних задач, відпрацювання навичок опису макропрепарата, мікропрепарата, тренувальні вправи з диференціальної діагностики найбільш поширених станів та захворювань. Опанування банком тестових завдань «Крок» згідно теми заняття.

Семінарські заняття: самостійна робота з рекомендованою основною та додатковою літературою, з електронними інформаційними ресурсами, обговорення запропонованих тем, демонстрація відповідних наочних засобів, підготовка доповідей.

8. Форми контролю та методи оцінювання (у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Поточний контроль: усне опитування, тестування, оцінювання виконання практичних навичок, оцінювання комунікативних навичок під час рольової гри, розв'язання ситуаційних завдань, оцінювання активності на занятті.

Підсумковий контроль: тестування за типом «Крок», усний іспит.

Оцінювання поточної навчальної діяльності на практичному занятті:

- Оцінювання теоретичних знань з теми заняття:
 - методи: опитування, вирішення ситуаційної задачі
 - максимальна оцінка – 5, мінімальна оцінка – 3, незадовільна оцінка – 2.
- Оцінка практичних навичок та маніпуляцій з теми заняття:
 - методи: оцінювання правильності виконання практичних навичок
 - максимальна оцінка – 5, мінімальна оцінка – 3, незадовільна оцінка – 2.

Оцінка за одне практичне заняття є середньоарифметичною за всіма складовими і може мати лише цілу величину(5, 4, 3, 2), яка округлюється за методом статистики.

Критерії поточного оцінювання на практичному занятті

Оцінка	Критерії оцінювання
«5»	Здобувач вільно володіє матеріалом, бере активну участь в обговоренні та вирішенні ситуаційної, впевнено демонструє практичні навички, висловлює свою думку з теми заняття, демонструє клінічне мислення.
«4»	Здобувач добре володіє матеріалом, бере участь в обговоренні та вирішенні ситуаційної задачі, демонструє практичні навички з деякими помилками, висловлює свою думку з теми заняття, демонструє клінічне мислення.
«3»	Здобувач недостатньо володіє матеріалом, невпевнено бере участь в обговоренні та вирішенні клінічної задачі, демонструє практичні навички з суттєвими помилками.
«2»	Здобувач не володіє матеріалом, не бере участь в обговоренні та вирішенні клінічної задачі, не демонструє практичні навички.

Здобувач допускається до іспиту за умови виконання вимог навчальної програми та в разі, якщо за поточну навчальну діяльність він отримав не менше 3,00 балів і склав тестовий контроль за тестами «Крок» не менш ніж на 90% (50 завдань).

Тестовий контроль проводиться в Навчально-виробничому комплексі інноваційних технологій навчання, інформатизації та безперервної освіти ОНМедУ напередодні іспиту.

Оцінювання результатів навчання під час підсумкового контролю

Зміст оцінюваної діяльності	Кількість балів
Відповідь на теоретичні запитання.	3
Опис макропрепарату.	1
Опис мікропрепарату.	1

Критерії оцінювання результатів навчання здобувачів освіти на іспиті

Оцінка	Критерії оцінювання
Відмінно	Здобувач освіти правильно, точно і повно виконав всі завдання екзаменаційного білету, чітко і логічно відповів на поставлені екзаменаторами запитання. Ґрунтовно і всебічно знає зміст теоретичних питань, вільно володіє професійною та науковою термінологією. Логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичних завдань. При описі макро-, мікропрепарату точно дотримувався алгоритму.
Добре	Здобувач освіти достатньо повно виконав всі завдання екзаменаційного білету, чітко і логічно відповів на поставлені екзаменаторами запитання. Достатньо глибоко і всебічно знає зміст теоретичних питань, володіє професійною та науковою термінологією. Логічно мислить і будує відповідь, використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичних завдань. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускає несуттєві помилки, які усуваються самим здобувачем, коли на них вказує екзаменатор. При описі макро-, мікропрепарату припускався несуттєвих помилок чи неточностей. Без суттєвих помилок відповідав на всі поставлені питання, повно обґрунтовував свою точку зору. Допустив незначні похибки в алгоритмі та техніці виконання навички, виправлені за вказівкою викладача.
Задовільно	Здобувач освіти у неповному обсязі виконав всі завдання екзаменаційного

	білету, відповіді на додаткові та навідні запитання мають нечіткий, розпливчастий характер. Володіє основним обсягом теоретичних знань, неточно використовує професійну та наукову термінологію. Відчуває значні труднощі при побудові самостійної логічної відповіді, у застосуванні теоретичних знань при аналізі практичних завдань. У відповідях мають місце суттєві помилки. При описі макро-, мікропрепарату не знав окремих деталей, допускав неточності, відчував труднощі у виконанні завдань та пропозиції альтернативних варіантів. При описі препаратів припустився значних похибок у алгоритмі виконання навички.
Незадовільно	Здобувач освіти не виконав завдання екзаменаційного білету, у більшості випадків не дав відповіді на додаткові та навідні запитання екзаменаторів. Не опанував основний обсяг теоретичних знань, виявив низький рівень володіння професійною та науковою термінологією. Відповіді на питання є фрагментарними, непослідовними, нелогічними, не може застосовувати теоретичні знання при аналізі практичних завдань. У відповідях має місце значна кількість грубих помилок. При описі макро-, мікропрепарату не продемонстрував або припустився грубих помилок і похибок в алгоритмі опису.

9. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Оцінка за дисципліну складається на 50% з оцінки за поточну успішність та на 50% з оцінки за іспит.

Середній бал за дисципліну переводиться у національну оцінку та конвертується у бали за багатобальною шкалою (200-бальною шкалою).

Конвертація традиційної оцінки в 200-бальну виконується інформаційно-технічний відділ Університету програмою «Контингент» за формулою:

Середній бал успішності (поточної успішності з дисципліни)х40

Таблиця конвертації традиційної оцінки у багатобальну

Національна оцінка за дисципліну	Сума балів за дисципліну
Відмінно («5»)	185 – 200
Добре («4»)	151 – 184
Задовільно («3»)	120 – 150
Незадовільно («2»)	Нижче 120

Конвертація традиційної оцінки з дисципліни та суми балів за шкалою ECTS

Оцінка за шкалою ECTS	Статистичний показник
A	Найкращі 10% здобувачів
B	Наступні 25% здобувачів
C	Наступні 30% здобувачів
D	Наступні 25% здобувачів
E	Наступні 10% здобувачів

10. Методичне забезпечення

- Робоча програма навчальної дисципліни

- Методичні розробки до практичних занять
 - Методичні розробки до семінарських занять
 - Мультимедійні презентації
 - Електронний банк тестових завдань за підрозділами з дисципліни
- Навчально-методична література:

11. Питання для підготовки до підсумкового контролю

1. Патологічна анатомія як наука, область практичної медицини і учбовий предмет.
2. Основи організації та розвитку патологоанатомічної служби на Україні.
3. Організація роботи патологоанатомічного бюро та відділення.
4. Загальні принципи патологоанатомічної діагностики та її значення для клінічної медицини.
5. Патологічне дослідження біопсійного та операційного матеріалу.
6. Питання етики та деонтології у професійній діяльності лікаря-патологоанатома.
7. Основні етапи розвитку патологічної анатомії. Внесок вітчизняних вчених у розвиток світової патоморфології
8. Питання етики та деонтології у професійній діяльності лікаря-патологоанатома.
9. Загальне уявлення про набряк, склад тканинної рідини, локалізація накопичення рідини, зовнішній вигляд тканин і органів.
10. Механізми розвитку набряку, класифікація, в залежності від захворювання, наслідки.
11. Зневоднення організму, механізми розвитку, ступені зневоднення.
12. Визначення поняття дистрофії, причини, патогенетичні механізми дистрофій. Класифікація дистрофій.
13. Морфогенез і морфологія паренхіматозних (внутрішньоклітинних), білкових, жирових та вуглеводних дистрофій.
14. Стромально-судинні білкові, жирові, вуглеводні дистрофії, різновиди, морфологія, причини. Виходи.
15. Визначення змішаної дистрофії, класифікація. Класифікація гемоглобіногенних пігментів, види порушень їх обміну.
16. Види порушень протеїногенних пігментів, морфологія, наслідки.
17. Порушення обміну ліпідогенних пігментів, види, морфологія, наслідки.
18. Порушення обміну нуклеопротейдів, морфологічна характеристика, наслідки.
19. Порушення обміну кальцію, види кальциноза, причини, морфологія.
20. Визначення некрозу, його причини, види залежно від механізму дії патологічного чинника. Морфологічні ознаки некрозу в ядрах, цитоплазмі і міжклітинній речовині.
21. Клініко-морфологічні форми некрозу, коагуляційний некроз, причини розвитку, різновиди, мікро-, макроскопічні зміни в ділянках некрозу.
22. Гангрена, визначення, класифікація. Макроскопічні зміни некротизованої тканини при різних видах гангрени. Пролежень, особливості розвитку, локалізація.
23. Ознаки загальної смерті, механізми і терміни їх розвитку
24. Визначення запалення, етіологія. Морфологічні зміни при альтерації, ексудації, проліферації. Класифікація. Форми ексудативного запалення, локалізація, морфологія, виходи.
25. Загальна характеристика продуктивного запалення, класифікація, виходи.
26. Визначення імунопатологічних процесів, класифікація. Механізми розвитку реакцій гіперчутливості, морфологічна характеристика.
27. Визначення і класифікація аутоімунних захворювань, характеристика органоспецифічних та органонеспецифічних аутоімунних хвороб.
28. Амліодоз, класифікація. Макро-, мікроскопічні зміни органів при амліодозі.
29. Імунодіфіцитні стани, класифікація. Стан органів імуногенезу, клінічні прояви. Причини розвитку вторинних імунодефіцитних станів.

30. Визначення регенерації, класифікація. Характеристика фізіологічної, репаративної та патологічної регенерації.
31. Різновиди загального артеріального повнокров'я місцеве артеріальне повнокров'я, види, причини, морфологія. Стаз, патоморфологія, наслідки.
32. Загальне венозне повнокров'я, види, причини розвитку, зміни в легенях, печінці.
33. Кровотеча, визначення, причини розвитку, класифікація. Крововилив, види, морфологічна характеристика.
34. Шок, визначення, класифікація. Стадії розвитку шоку, морфологічні зміни в органах.
35. Порушення лімфообігу, причини, класифікація. Гостра та хронічна місцева лімфедема. Морфологія гострої і хронічної загальної лімфедери.
36. Тромбоз, визначення, причини і механізми тромбоутворення. Морфологія і види тромбів. Сприятливі і несприятливі виходи тромбозу.
37. Визначення синдрому дисемінованого внутрішньосудинного згортання (ДВЗ-синдром), причини виникнення. Стадії ДВЗ-синдрому, морфологічні ознаки.
38. Визначення емболії, види емболів. Шляхи пересування емболів. Морфологія тромбоемболії легеневої артерії і судин великого кола кровообігу.
39. Морфологічна характеристика гострих вірусних пневмоній. Гострі бактеріальні та мікоплазменні пневмонії. Пневмонії змішаної етіології.
40. Новоутворення органів дихання. Рак легень.
41. Новоутворення органів травлення.
42. Новоутворення органів сечовивідної системи.
43. Новоутворення чоловічих статевих органів.
44. Новоутворення жіночих статевих органів та молочних залоз.
45. Новоутворення ендокринних залоз та АПУД- системи.
46. Класифікація і морфологічні особливості пухлин центральної, периферичної та вегетативної нервової системи.
47. Новоутворення шкіри.
48. Хронічні обструктивні хвороби легень, класифікація, ускладнення.
49. Хвороби зубо-щелепної системи та ротової порожнини.
50. Патологічна анатомія сечовивідної системи. Класифікація. Види гломерулопатій та тубулопатій, морфологія, ускладнення, наслідки.
51. Нефросклероз. Нефролітіаз. Патоморфологія хронічної ниркової недостатності.
52. Хвороби щитовидної залози, патоморфологія зоба та тиреоїдита.
53. Ускладнення пологів (шок, кровотеча, ДВЗ-синдром). Гінекологічний сепсис.
54. Патологія пренатального періоду.
55. Трофобластична хвороба. Патологія ендометрія, шийки матки, маточних труб, яєчників.
56. Лікувальна хвороба. Ускладнення хірургічних втручань.
57. Патологія перинатального періоду.
58. Патологія піхви та зовнішніх статевих органів.
59. Хвороби печінки, жовчного міхура та підшлункової залози.
60. Хвороби стравоходу. Морфологічна характеристика гострого та хронічного гастриту. Патоморфологія виразкової хвороби. Ентеропатії, хвороба Крона, Уіпля.
61. Визначення, класифікація та морфологічна характеристика анемії. Морфологічна характеристика анемії. Морфологічна характеристика тромбоцитопеній, тромбоцитопатій, коагулопатій.
62. Визначення, класифікація, морфологічна характеристика гострого та хронічного лейкоза.
63. Хвороба Ходжкіна, патологоанатомічні типи, морфологія, причини смерті. Загальна характеристика, прояви, морфологія неходжкінських лімфом.

64. Визначення атеросклерозу, фактори ризику, сучасні теорії. Морфогенез макро-мікроскопічних змін в судинах при атеросклерозі. Клініко-морфологічні форми атеросклерозу.
65. Визначення, фактори ризику ішемічної хвороби серця. Морфологічна характеристика гострої та хронічної ішемічної хвороби серця.
66. Гіпертонічна хвороба, визначення, стадії. Морфологічні зміни в органах при гіпертонічній хворобі. Гіпертензивні синдроми.
67. Загальна характеристика системних хвороб сполучної тканини. Ревматичні хвороби серця. Бактеріальні ендокардити та кардіоміопатії.
68. Загальна характеристика, класифікація, фонові захворювання, фактори ризику церебро-васкулярної хвороби. Хвороби судин.
69. Міжнародна класифікація новоутворень. Передпухлинні процеси. Метаплазія. Дисплазія. Мезенхімальні пухлини.
70. Загальне вчення про інфекцію. Бактеріальні кишкові інфекції, морфологічна характеристика, ускладнення, причини смерті.
71. Морфологічна характеристика первинного, гематогенного та вторинного туберкульозу, ускладнення, наслідки, причини смерті.
72. Поняття компенсації і пристосування. Гіпертрофія, гіперплазія, визначення, види. Атрофія, класифікація, види загальної та місцевої атрофії.
73. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки при вірусних інфекціях.
74. Хвороби, викликані рикетсіями та хламідіями.
75. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при захворюваннях спричинених найпростішими: малярії, амебіази, балантидіозі.
76. Морфологічна характеристика, патогенез, ускладнення, причини смерті при СНІДі.
77. Набутий та уроджений сифіліс, класифікація, морфологія, ускладнення, причини смерті.
78. Класифікація, патоморфологія, ускладнення, наслідки грибкових захворювань.
79. Патоморфологія ускладнення, причини смерті при особливо небезпечних інфекціях: холера, чума, сибірка, туляремія.
80. Плацента. Патологія посліду. Ектопічна вагітність. Гестози.
81. Запальні хвороби центральної нервової системи: менінгіти, енцефаліти, абсцеси.
82. Остеомієліти. Остеомаліяції. Диспластичні хвороби кісток, хвороби суглобів.
83. Запальні ураження шкіри при дифузних захворюваннях сполучної тканини.
84. Патологія острівцевого апарату підшлункової залози. Ускладнення цукрового діабету: морфологічна характеристика діабетичної макро- та мікроангіопатії.
85. Хвороби дитячого віку.
86. Радіаційна патологія. Патоморфологія гострої та хронічної променевої хвороби.
87. Екологічна патологія. Патологічна анатомія, наслідки, причини смерті при ушкодженнях, що пов'язані з впливом факторів зовнішнього середовища: промислового шуму, електричного струму, температурних впливів. Сучасний патоморфоз захворювань.
88. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки при захворюваннях, спричинених гельмінтами: трихінельозі; ехінококозі; цистоциркозі; опісторхозі; цистосомозі.
89. Пневмоконіози, класифікація, патоморфологія, ускладнення, причини смерті.
90. Морфологічна характеристика, ускладнення акромегалії, нецукрового діабету.

12.Рекомендована література

Основна:

1. Атлас мікропрепаратів з патоморфології / І.І. Старченко, Б.М. Филенко, Н.В.Ройко та ін.; ВДНЗУ “УМСА”.- Полтава, 2018.-208с
2. Доброякісні новоутворення кісток щелепно-лицевої ділянки у дітей / П.І. Ткаченко, І.І.Старченко, С.О. Білокін [та ін.] – П.: “УМСА”, 2016. – 85с
- 3.Загальна патоморфологія / І.І. Старченко, Н.В. Ройко, Б.М. Филенко [та ін.] – Полтава, 2016. – 136с.
4. Методики морфологічних досліджень / М.М. Багрій, В.А. Діброва, О.Г. Пападинець, М.І. Гришук; за ред.. М.М. Багрія, В.А. Діброви. – Вінниця: Нова Книга, 2016. – 328с.
5. Новоутворення щелепно-лицевої ділянки у дітей / П.І. Ткаченко, І.І. Старченко, С.О. Білокін та ін.. – Полтава: Тов. “АСМІ” 2018. – 190с.
6. Основи патології за Роббінсом: у 2 томах. Том 1 / Віней Кумар, Абул К.Аббас, Джон К. Астер; переклад 10-го англ. видання. Видавництво:Всеукраїнське спеціалізоване видавництво “Медицина”. – Х П. – 2019. – 420с.
7. Патологія статевої та ендокринної систем / Т.В. Новосельцева, Б.М. Филенко, Н.І. Гасюк. – Полтава: ТОВ “АСМІ”, 2015. – 199с.
8. Патоморфологія : збірник тестових завдань : навч. посіб. / І.І. Старченко, Б.М. Филенко, Н.В. Ройко, С.А. Проскурня ; УМСА. – Полтава : УМСА, 2020. –239с.
9. Патоморфологія : нац. підруч. / В.Д. Марковський, В.О. Туманський, І.В. Сорокіна [та ін.]; за ред.. В.Д. Марковського, В.О. Туманського. – К.: ВСВ «Медицина», 2015. – 936с. .
10. Патоморфологія основних захворювань ендокринної системи : навч. посіб. / І.І. Старченко, С.М. Совгіря, Б.М. Филенко, С.А. Проскурня, Н.І. Винник. – Полтава : ПДМУ, 2022. – 106с.
11. Патоморфологія основних захворювань серцево-судинної системи:навчальний посібник / І.І. Старченко, Б.М. Филенко, Н.В. Ройко. – Полтава:“УМСА”. – 2019. – 150с.
12. Патоморфологія основних захворювань щелепно-лицевої ділянки : навч. посіб. / І.І. Старченко, Б.М. Филенко, В.В.Черняк ; “УМСА”. – Вінниця : Нова Книга, 2019. – 128с.
13. Патоморфологія та гістологія : атлас / Д. Д. Зербіно, М. М. Багрій, Я. Я. Боднар, В. А. Діброва. – Вінниця : Нова Книга, 2016. – 800с
14. Передчасне дозрівання плаценти при залізодефіцитній анемії вагітних.Гістопатологічна діагностика / О.В. Гарвасюк, І.С. Давиденко, В.В. Іліка. . – Чернівці : БДМУ, 2022– 212с.
15. Практикум з біопсійно-секційного курсу / І.І. Старченко, А.П. Гасюк, С.А.Проскурня [та ін.] – Полтава, 2016. – 160с..
16. Спеціальна патоморфологія (базовий курс) для студентів медичних факультетів вищих медичних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації / І.І. Старченко, Н.В. Ройко, Б.М. Филенко. – Полтава, 2017. – 174с.
17. Хоріоамніоніт та базальний децидуїт при залізодефіцитній анемії вагітних. Гістопатологічна діагностика / В.В. Іліка, І.С. Давиденко, О.В. Гарвасюк. . – Чернівці : БДМУ, 2022.– 177с.
18. Oxford Textbook of Medicine. Vol.1 / ed. by D.A. Warrell, T.M. Срх, J.D. Firth. - 5th ed. - Oxford University Press, 2010..
19. Pathomorphology of Common Diseases of Maxillofacial Area : навч. посіб. / І.І. Старченко, Б.М. Филенко, В.В. Черняк ; УМСА. – Вінниця : Нова Книга, 2020.– 128с.
20. Special pathomorphology : manual for the foreign students / I/ Starchenko, O. Prylutskiy, V. Fylenko, A. Zadvorna, D. Nikolenko. – Poltava: PSMU, 2022.– 160p.

Додаткова:

21. Грип А /H1N1/ Каліфорнія /04/09 / В. М. Казаков, В. Г. Шлопов. – Донецьк: «Каштан», 2010. – 420с.

22. Клініко-морфологічні аспекти аномалій розвитку зубів / Ткаченко, І.І.Старенко, С.О. Білокінь [та ін.] – П.: ТОВ “АСМІ”, 2014. – 80с.
23. Медичні засади розпізнавання патології, індукованої чинниками Чорнобильської катастрофи, для становлення факту інвалідації / Терещенко В. П., Дегтярьова Л. В., Сегеда Т. П [та ін.] ; за ред. доктора медичних наук, професора В. П. Терещенко. – К. : Медінформ, 2005. – 160с.
24. Патологічна анатомія вітчизняної науки. / В. П. Терещенко. – К., 2012 – 110с.
25. Патологічна анатомія України / П. І. Червяк. – К. : ВЦ «Просвіта», 2012. – 912с.
26. Патологія слизової секреції в шлунку та дванадцятипалій кишці у ліквідаторів наслідків Чорнобильської катастрофи / В. П. Терещенко, Т. Г. Козлова, В. А. Піщиков. – К.: МВЦ «Медінформ», 2004. – 248с
27. Патоморфоз пептичної виразки дванадцятипалої кишки у потерпілих від аварії на Чорнобильській АЕС / Л. В. Дегтярьова, В. П. Терещенко, В. А. Піщиков. – К. : Медінформ, 2004. – 368с.
28. Патоморфоз фолікулярних пухлин щитовидної залози у киян після Чорнобильської катастрофи / В. П. Терещенко, О. О. Самойлов, І. Л. Аветис'ян [та ін.] ; за ред. В. П. Терещенко. – К. : МВЦ «Медінформ», 2004.– 240с.
29. Патоморфоз хронічного гастриту у ліквідаторів наслідків аварії на Чорнобильській АЕС / В. П. Терещенко, Л. В. Дегтярьова, О. С. Самусєва [та ін.] ; за ред. В. П. Терещенко. – К.: МВЦ «Медінформ», 2005. «Медінформ» 224с.
30. Судово-цитологічний атлас тканин та органів людини / Р.О. Старовойтова, І.М. Дручініна, Г.Ф. Кривда [та ін.]. – Херсон: Наддніпряночка, 2011. – 108с
31. Хронічні неспецифічні захворювання легень у ліквідаторів наслідків Чорнобильської катастрофи / В.П. Терещенко, В. О. Сушко, В. А. Піщиков [та ін.] ; за ред. В. П. Терещенко, В. О. Сушка. – К. : МВЦ «Медінформ», 2004. – 252с.
32. Oxford Textbook of Medicine. Vol.1 / ed. by D.A. Warrell, T.M. Срх, J.D. Firth. - 5th ed. - Oxford University Press, 2010.
33. Основи патології за Роббінсом: пер. 10-го англ. вид.: у 2 т. / Віней Кумар, Абул К. Аббас, Джон К. Астер; наук. ред. пер. проф. І. Сорокіна, С. Гичка, І. Давиденко. – К.: ВСВ «Медицина», 2019. – XII, 952 с.
34. Міжнародна статистична класифікація хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я.- ВОЗ, Женева,1998. – ТТ.1,2,3.
35. НАКАЗ МОЗ України від 06.09.2021 № 1877 «Про затвердження Порядку проведення патологоанатомічного розтину».
36. НАКАЗ МОЗ України від 29 травня 2013 р. № 435 «Про затвердження форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я, які надають амбулаторно- поліклінічну та стаціонарну допомогу населенню, незалежно від підпорядкування та форми власності», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 17 червня 2013 р. за № 993/23525.
37. НАКАЗ МОЗ України від 08 червня 2015 р. № 325 «Про затвердження Державних санітарно-протиепідемічних правил і норм щодо поведінки з медичними відходами», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 07 серпня 2015 р. за № 959/27404.
38. НАКАЗ МОЗ України від 10 січня 2006 року № 1 «Про затвердження форм первинної облікової документації з інфекційної, дерматовенерологічної, онкологічної захворюваності та інструкцій щодо їх заповнення».
39. НАКАЗ МОЗ від 14 лютого 2012 року № 110 «Про затвердження форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування», зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 28 квітня 2012 року за № 661/20974.
40. НАКАЗ МОЗ від 21 січня 2016 року № 29 «Про внесення змін до первинних облікових форм та інструкцій щодо їх заповнення», зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 12 лютого 2016 р. за № 230/28360.

41. Патоморфологія: національний підручник / За ред. В. Д. Марковського, В. О.Туманського. – К.: ВСВ «Медицина», 2015. – 936 с.
42. Поспішіль Ю.О., Вовк В.І. Патологічна анатомія стоматологічних хвороб – Львів, Компакт-ЛВ – 103С.
43. Sternberg’s diagnostic surgical pathology.: / Ed. Mills, Stacey E., Carter, Darryl. 5th ed. – Lippincott Williams & Wilkins, a Wolters Kluwer business 2010. - Volume 1 and Volume 2, 2328 P.
44. Diagnostic Pediatric Surgical Pathology: / Neil J. Sebire, Marian Malone, Michael Ashworth, Thomas S Jacques – Charchill Livingstone Elsevier – 2010 – 832P.
45. Differential Diagnosis in Surgical Pathology Stacey E.Mills, MD. Meryl H. Haber, MD., Paolo Gattuso, MD., Daniel J.Spitz, MD., Odile David, MD. – Saunders, Philadelphia – 2002 – 1121P.
46. Histology for Pathologists/ ad. Stacey E. Mills – Philadelphia – Baltimore - New York – London – 2020 – 1320P.
47. Robbins basic pathology. 10th edition/ Ed. by Vinay Kumar, Abul K. Abbas, Jon C. Aster. - Philadelphia: Elsevier Inc., 2018. - 952 p.
48. Weedon’s Skin Pathology Essential, Ronald B.Johnston MD –Elsevier Limited – 2017 – 778P.
49. Thoracic tumours. WHO Classification of Tumours, 5th Edition, Vol. 5 WHO Classification of Tumours Editorial Board. IARC Press: Lyon 2021
50. Female genital tumours. WHO Classification of Tumours, 5th Edition, Vol. 4. WHO Classification of Tumours Editorial Board. IARC Press: Lyon 2020. 631 P.
51. Soft tissue and bone tumours. WHO Classification of Tumours, 5th Edition, Vol.3.. WHO Classification of Tumours Editorial Board. IARC Press: Lyon 2020. 607 P.
52. Breast tumours. WHO Classification of Tumours, 5th Edition, Vol. 2. WHO Classification of Tumours Editorial Board. IARC Press: Lyon 2019. 298 P.
53. Digestive system tumours. WHO Classification of Tumours, 5th Edition, Vol. 1. WHO Classification of Tumours Editorial Board. IARC Press: Lyon 2019. 551 P.
54. Elder D.E.,Massi D., Scolyer R.A, Willemze R. (Eds): World Health organization Classification of Skin Tumours. (4th edition). Vol.11. RC Press:Lyon 2018. 470 P.
55. Grossniklaus HE, Eberhart CG, Kivelä TT. (Eds): WHO Classification of Tumours of the Eye, 4th Edition, Vol. 12. IARC: Lyon 2018.
56. Lloyd R. V., Osamura R. Y., Kloppel G., Rosai J. (Eds): WHO Classification of Tumours of Endocrine Organs (4th edition). Vol.10. IARC: Lyon 2017. 354 P.
57. EI-Naggat A. K., Chan J.K.C., Gradis J. A., Takata T., Slootweg P. J. (Eds): WHO Classification of Head and Neck Tumours (4th edition). Vol.9. IARC: Lyon 2017. 347 P.
58. Swerdlow S. H., Campo E. , Harris N. L., Jaffe E.S., Pileri S.A., Stein H., Thiele J. (Eds): WHO Classification of Tumours of Haematopoietic and Lymphoid Tissues (Revised 4th edition). Vol.2. IARC: Lyon 2017. 585 P.
59. Moch H., Humphrey P.A., Ulbright T. M., Reuter V. E. (Eds): WHO Classification of Tumours of the Urinary System and Male Genital Organs (4th edition). Vol.8. IARC: Lyon 2016.
60. Louis D. N., Ohgaki H., Wiestler O.O., Cavenee W. K. (Eds): WHO Classification of Tumours of the Central Nervous System (Revised 4th edition). Vol.1. IARC: Lyon 2016. 408 P.

13. Електронні інформаційні ресурси

1. <http://moz.gov.ua>– Міністерство охорони здоров’я України
2. www.ama-assn.org – Американська медична асоціація / AmericanMedicalAssociation
3. www.who.int – Всесвітня організація охорони здоров’я
4. www.dec.gov.ua/mtd/home/ - Державний експертний центр МОЗ України
5. <http://bma.org.uk>– Британська медична асоціація
6. www.gmc-uk.org- General Medical Council (GMC)

7. www.bundesaerztekammer.de – Німецька медична асоціація
8. <http://library.med.utah.edu/WebPath/webpath.html> <http://www.webpathology.com>
9. <https://www.geisingermedicallabs.com/lab/resources.shtml>
10. <http://www.pathologyoutlines.com>
11. <https://www.amp.org>
12. <https://www.youtube.com/c/path>
Cast <https://www.iapcentral.org>
13. <https://www.cap.org>
14. <https://www.rcpath.org>
15. <https://www.esp-pathology.org>
16. <https://www.pathologie-dgp.de>
17. <http://patholog.org.ua>
18. Національна наукова медична бібліотека України <http://library.gov.ua/>
19. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>